

sensuele kant van de Profeet te tonen, dan zat hij daarmee volledig in lijn met de overlevering.

Gazellenogen

Maar het zou wel eens kunnen dat niet de seksualiteit van de Profeet de steen des aanstoots was, maar wel de seksualiteit van een vrouw die voor zichzelf opkomt.

In een opiniestuk verwijt Mohammed Benzakour Gerrit Timmers te veel wereldverbeteraar en te weinig kunstenaar te zijn geweest. Timmers had zich als kunstenaar volgens Benzakour precies uitgedaagd moeten weten door het verbod op afbeelding. Hij wijst erop hoe in de Oosterse kunsten de dingen niet getoond en niet bij naam genoemd worden en precies daardoor de fantasie aan het werk zetten: 'Hoe veel geiler zijn deze Oosterse werken dan bijvoorbeeld het zelfreferentiële lul-kut-kont oeuvre van een Gerardjan Rijnders of Theo Van Gogh? Hoe opwindender zijn de lonkende gazellenogen van het gesluierde gelaat, dan het naakte vertoon van haar slijmerige, onwelriekende liefdesgleuf? Om Aïjsa –Mohammeds oogappeltje, in wier schoot hij zijn laatste adem uitblies– jengelend, kreunend en heupzwaaiend ten tonele op te voeren, oog in oog met het lodderige publiek, is weinig spannend, flauw zelfs.' (*de Volkskrant* 23/2/2001)

Nog afgezien van de intellectuele anomalie dat hier een voorstelling artistiek gekraakt wordt terwijl ze niet eens geënceneerd is, zijn deze zinnen doordrongen van een nauwelijks verholen vrouwonvriendelijke toon. Dit brutale stuk werd al even brutaal getackled door Theo Van Gogh: 'het zelfvoldane gekwebbel van Benzakour ('die als "publicist" vermomde middeleeuwer') pepert ons temeer in hoe onderworpen aan de lompe fantasieën onze moslimzusters onder het juk van de geitenneuker door moeten. Onze deernis gaat naar de dames uit.' (*de Volkskrant*, 27/2/2001). Geen polemiek op niveau dus.

Maar vooroordelen kunnen ook subtieler verwoord worden. In een opiniestuk houdt Chris Keulemans een pleidooi voor nieuwsgierigheid: 'Zolang mensen nieuwsgierig zijn naar elkaar en elkaars denkbeelden, wordt ook het onvoorstelbare mogelijk.' (*Vrij Nederland*, 24/2/2001). Toch trapt hij met zijn metafoor van het 'voorstellen' en het 'afbeelden' in een val: '(Timmers) wil het ontoonbare tonen. Aïjsa, de vrouw die niet mag worden afgebeeld, wil hij afbeelden. Met alle respect voor haar zuiverheid. Het is zijn manier om een cultuur die hier al jaren een in zichzelf gekeerd bestaan leidt, een gezicht te geven.' (id.) Dit is een paternalistische manier van denken. Het is niet aan ons om aan de 'anderen' een gezicht (of een stem) te geven. Dat zou betekenen dat wij hen beter kennen dan zij zichzelf, dat wij hen de weg naar hun eigen identiteit (hun 'gezicht') kunnen tonen, alsof hun zelfbegrip in onze handen ligt. Dat is uiteindelijk het tegenovergestelde van nieuwsgierigheid.

Bommen

'Er zitten bommen in onze geschiedenis en het is de rol van toneelschrijvers om die tot ontploffing te brengen.' Het is een gewelddadig beeld dat Assia Djebar gebruikt om de werking van kunst te omschrijven.

Gerrit Timmers heeft zich in een

paradoxe situatie gemanoeuvreed. Enerzijds blijft hij vechten voor zijn project en weigert hij het op een andere manier te brengen (die houding maakt van hem een kunstenaar) en anderzijds is zijn grootste bekommernis de communicatie met de Marokkaanse gemeenschap (die houding maakt van hem meer een sociaal werker). Hij is een bommenlegger, maar wil die bom tegelijk ook onschadelijk maken. Communicatiestrategisch heeft hij een fout begaan: religie is wellicht het minst aangewezen middel om met een andere gemeenschap in dialoog te gaan.

Religie is een versterkte burcht geworden waarachter de eigen groepsidentiteit angstvallig beschermd wordt. Dat is met name het geval in een bepaald deel van de islamitische gemeenschap op dit ogenblik, al wordt er in het Westen veel te weinig aandacht besteed aan belangrijke, zij het nog vaak marginale vernieuwingen binnen het islamitische denken (cf. het recente essay *De islam is modern* van Daniël de Smet en Jan van Reeth, Davidsfonds, 2001).

In een poging een verhaal te vertellen dat intiem met de islamitische cultuur verbonden is, is Gerrit Timmers paradoxaal en ongewild plots een vreemdeling geworden.

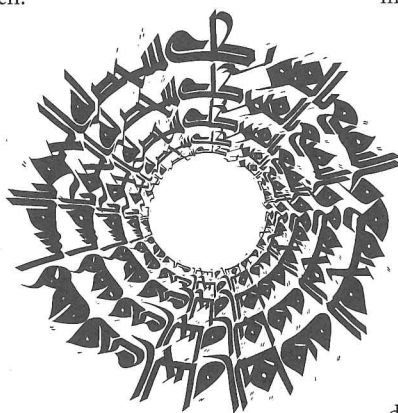
Leert ons dit alles iets over een interculturele artistieke praktijk? Zijn er onderwerpen die we best vermijden? Is een cultureel, i.c. religieus taboe een artistieke grens? Welke is de plaats van de artistieke vrijheid en de vrije meningsuiting? Betekent een multiculturele samenleving dat we een aantal westerse verworvenheden minimaal in plaats van maximaal moeten interpreteren? Moet met andere woorden vrijheid van meningsuiting wijken voor het respect voor een andere mening?

Een tijdje geleden berichtte een aantal Nederlandse kranten over de moeizame relatie tussen allochtone jongeren en de homogemeenschap. Moeten homo's nu best bepaalde buurten en expliciet gedrag en dito kleding zoveel mogelijk vermijden om geen aanstoot te geven? Het gezonde verstand zegt van ja. Als Aïjsa niet op toneel mag, dan maar Fatima of Rachida.

Is er dan geen principieel antwoord mogelijk? Jawel, maar dan zijn conflicten onvermijdelijk. De verdediging van de vrije meningsuiting en het respect voor andere meningen en andere gevoeligheden is nu eenmaal geen eenvoudige evenwichtsoefening.

Het is niet aan de kunst om samen te brengen, te harmoniseren of te verzoenen, en zeker niet de grote tegenstellingen en conflicten die de moderne samenleving kenmerken. Ik kan me niet ontdoen van het gevoel dat de geplande opera een veel te zware last moest dragen. Die maatschappelijke last zou wel eens de eerste oorzaak kunnen zijn van het uiteindelijke falen van het project. De grootste gemene deler van een gemeenschap bezit immers geen intellectuele nieuwsgierigheid, noch enige artistieke sensibiliteit. En daarzonder is geen artistieke communicatie mogelijk.

Maar dat sluit niet uit dat Gerrit Timmers met zijn engagement een discussie heeft geopend die niet meer genegeerd kan worden. ●

Iedereen heeft het recht om vrij deel te nemen aan het culturele leven van de gemeenschap en te genieten van de kunsten (Universele Verklaring van de Rechten van de Mens) KALLIGRAFIE: HASSAN MASSOUDY